Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HAKON STANGERUP

En Amager dreng

AMAGER BLADET

NYTÅR 1963

En Amager dreng

HAKON STANGERUP

En Amager dreng

AMAGER BLADET

NYTÅR 1963

Undertiden, nej: jeg nødes faktisk til at sige hver gang, jeg har været sammen med gode venner, og talen er faldet på barndommen, så har jeg fået en fornemmelse af, at jeg pludselig tabte forbindelsen med denne verden og forflygtigedes til en damp, en henånding — jeg *var* simpelthen ikke mere. Rundt om mig sad svedne fynboer, stoute jyder, drevne sjællændere, en enkelt falstring og den uundgåelige bornholmer, og hvad de ellers var til daglig af navn og bestilling, det blev noget ganske betydningsløst. For hvad var det største navn og den dristigste indsats mod dette at have sin rod i den danske muld, lunet af de fynske øers milde vinde, hærdet af den stride jyske blæst, kvikket af Østersøens viltre vover?

Stærk var i slige erindringens stunder kappestriden mellem de gamle danske landsdeles sildefødte, men lige granvoksne sønner. Hvor ofte har man ikke kaldt mig til vidne på, at jyden er bedre end sjællænderen, eller fynboen klogere end lolliken. Og jeg har givet ret hver gang og til dem alle sammen, for jeg var jo udenfor, noget ikke eksisterende — en Københavner.

Jeg er født i København, endda ved Rådhustårnets fod, i Løngangsstræde på dr. Esmanns klinik. Det kan ikke være mere københavner med K. Men det kunne naturligvis blive værre endnu, for få dage gammel blev jeg flyttet fra Løngangsstræde til Sundby, og det veed da alle — jyder og fynboer og sjællændere og københavnere med — at det er et så kedeligt sted, at solen ikke en gang går ned over dets vrede. For der er ingen vrede, der er slet ingen ting, en hybrid, en mellemform mellem en storbyeksistens, der ikke anerkendes af landets sønner, og en halvvejs land-

lig tilstand, som hovedstadens indvånere så foragteligt ned på ... Kristjan Vesterbro havde holdt sit indtog i litteraturen, så man måtte anerkende, at der var noget, som hed Vesterbro, og Johannes Jørgensen havde udødeliggjort de våde villaveje på Frederiksberg, så det eksisterede på en måde også ... Men Sønderbro? Bortset fra teatret, hvor Barken Margrethe sejlede sin kække kås, og Traverbanen, som dog først dukkede op langt senere, så var Sundbyerne et terra incognita, ligeligt foragtet af land og by.

Og dog var der jo mennesker også derude i Sundbyerne. Voksne mennesker og små, vordende mennesker. Og de var nu ikke så ganske uden særpræg, som man har villet gøre det til. De levede også deres liv. Det var hverken rigtigt landligt eller helt københavnsk. Det var heller ikke stationsbyens milieu. For vi hang jo sammen med København, „byen" som vi kaldte den. Der var mange byer, som man kunne rejse til i sommerferien, men der var kun een by, som var „Byen", og som vi en sjælden gang kom til ved mors eller fars hånd. Vi havde ikke mange penge, men det første stykke af vejen, fra sporvognens endestation til bommen ved Christianshavns vold, var jo da billigt, en billet kostede kun fem øre på den strækning — for andre end de fastboende kunne man ikke lokke med på at køre så langt og så kedeligt.

Vi, der voksede op langs linie 2's fødelinie, syntes ikke, det var kedeligt. Den kørte med sine gode, røde øjne fra Holmbladsgades karéer, gennem spredt bebyggelse og til sidst ad en vej mellem to grøfter, kantede af bugnende kornmarker til sin endestation. Os forekom denne endestation som fortet, der skød sig ud fra den *frontier,* vi læste så meget om i indianerromanerne. På den anden side af fortet begyndte vildmarken, i den boede de rigtige amarkanere. De havde ikke fjerprydelser, men de røg kridtpibe og bar med værdighed deres hollandske stammers dragter.

Det lange, lange barneår havde sine højtidsstunder, når en udflugt blev bestemt til Store Magleby, Dragør eller Kongelunden. Det sidste var det vanskeligste punkt at nå, for til Kongelunden måtte man age i charabanc, mindst to familier skulle der til for at dele de svære udgifter, og tidligt måtte vi op med smurte mad-

pakker i kyllingekurvene. Solen stod lavt over den fjerne bys tårne, når vi efter så lang en færd vendte tilbage til Sundbyerne og pejlede Linie 2's fortrøstningsfulde lanterne.

Til Dragør gik det trods alt nemmere, for dristige forfædre havde lagt en jernbane derud, Amagerbanen. Vi steg på ved Kastrupvej og kørte den oplevelsesfulde tur, indtil vi nåede civilisationens yderste forpost og satte vore skræmte, stilkede barneben mellem de gigantiske gnækkende flokke af gæs. Jeg ved ikke, om der var så mange gæs, som jeg husker, men jeg ved, at de den gang forekom os som uoverskuelige, uovervindelige masser, og jeg behøver blot at lukke øjnene, for at se dem vandre i stridbare formationer over dynen til min tremmeseng. Ufarligt var det ikke at drage så langt som til Dragør. Vore gode mødre frygtede ikke uden grund den slags eskapader, for hvor ofte blev de ikke vækkede om natten af Dragørreminiscensernes bange barneskrig.

Skraber man en lille smule på en amerikaner, kommer en europæer frem. Sådan var det også med os amarkanere. Der skulle ikke mange ridser i civilisationens fernis, så kikkede landet frem. Min mor var dog rigtig jyde, indvandret fra Grauballe, og min mormor var så jysk, at hun aldrig opgav sin hjemegns mæle, men talte det trodsigt til de undrende sundbyere, som hun var faldet iblandt. Trods var i det hele taget et træk i hendes karakter. Hun var den første markante skikkelse, jeg mødte i min barndom. Hun kunne være så mild i munden mod os børn, og det var altid med forventning, vi kikkede ud af vinduerne søndag morgen for at se, om hun ikke skulle vise sig på villavejen. Den lille ranke kone i det dengang påbudte konetøj med kapothat og silkesløjfe, det grå sjal og den lange, sædelige kjole. Hun kunne vel være henimod de halvtres, da jeg erindrer hende første gang, men hun var klædt på og så i mine øjne ud, som hun gjorde, da hun blev firs — det samme tøj, den samme uniform, almuekonens, almueenkens. Bag hende anede man en hær af ligedannede og ligesindede jyske koner. Fra folkets anonyme dyb snoede de sig frem til Amagerbrogades ganske traditionsforladte fliser, og her gik formationen i opløsning. Min mor og hendes søstre emanciperede sig. Også jeg har, skønt bare en amager-dreng, oplevet knækket mellem det gamle og det moderne Danmark.

Min mormors smalle stemme havde, opdagede jeg, nu også andre toner end de ømme. Hun var ingen ven af livet, selv om det godt kunne fravriste hende enkelte, strengt rationerede smil. Som oftest varslede hun onde tider og onde tidender. Hun kunne tale meget og grundigt om sygdom og elendighed, sine nærmestes

snarlige undergang, og når de undtagelsesvis trivedes, om rædde-lige tilfælde, fundet i dagens avis. Jorden var visselig en jammer-dal. Og hvis ikke sot og sygdom havde kløerne fremme, så lurede i hvert fald den sikre ruin på menneskeheden, og da fornemme-ligst på den del af den, som faldt indenfor hendes domæne. Sine børn elskede hun med autoriseret despoti og avede med idelige formaninger. Fra sin jyske barndom huskede min mor, at hun og hendes søskende jævnligt blev sammenlignet med naboens, Lars Pæsens, børn. Ikke til deres fordel. For mens de væltede sig i ube-gribelig dovenskab, så var der krummer i Lars Pæsens unger. Min mormors ord om dem blev et uheldssvangert ekko over hjemmet: „Næj, se I til Lars Pæsens bøern! De har bøgget kostalden og holdt dem selv frem!"

Da min far kom til Jylland på frierfødder, mødte han en vis, om end begrænset anerkendelse hos min mormor. Han skulle være lærer, og det var jo ikke, fordi det var nogen herregård, men som min mormor udtrykte det: „Lærere — de har der' wisse".

Bag en holdning af denne art ligger de tavse slægters århun-dredgamle kamp med den ubegribelige og upålidelige skæbne, de gamle tider, da enhver måtte hjælpe sig selv, og sot og vanheld, nød og nag blev mødt som livets selvfølgelige tilskikkelser. Sådan var det nu engang, bedst derfor ikke at hengive sig til uforstan-digt lyssyn. En legering af mistro og mismod var den bedste af-værgeforanstaltning. Og så trods alt bag forskansningen: flid, sparsommelighed, fremdrift. Der var kun en selv til at holde sig frem. Og mange flere kostalde, end man ved af, både i ordets di-rekte og dets overførte betydning, ville være forblevet ubyggede i den moderne velfærdsstat Danmark, hvis den ikke havde taget arv fra denne jyske skepsis.

Min farfar var ikke indvandret. Han var rigtig københavner — med S., arbejder på Jacob Holm & Sønners reberbane gennem hele sit liv, eller rettere indtil han trak sig tilbage på grund af alder og indgik til et otium, der for ham syntes helt ufatteligt dejligt. Han var af den arbejderslægt, som havde været på fabrikken tolv timer om dagen, siden han var dreng, og indtil nye tider langsomt — og til hans store forundring — satte arbejdstiden gradvis ned. Hver gang var det for ham som en ny, ubegribelig, ja, næsten uanstændig begunstigelse af skæbnen. Han tænkte ikke på, at det var resultatet af arbejderklassens organisation og sammenhold, for han var en fri fugl, som ikke forstod sig på den slags. Han var medlem af Højres Arbejder- og Vælgerforening, til roden national og en barnefrom kristen. Over hans liv lyste Gud og Kongen som de gode, fortrøstningsfulde magter. Han var en usvigelig gæst, når soldaterforeningen kaldte til møde, og hver søndag så ham i Sundby Kirke. Han følte det vist nok som sit livs stolteste dag, da han blev kirkesanger. Han havde seks børn, som visselig måtte holde sig selv frem — for hvem skulle ellers gøre det? Men han følte sig ikke fattigere, end at han forøgede børneflokken med et plejebarn. Han havde en hemmelig last: han elskede cigarer. I mange år blev der om mandagen købt en cigar af de billigste og dog drøjeste. Farfar tog nogle kostelige drag af den hver aften, og så blev resten af cigaren sat op i takkerne på den runde, sorte kakkelovn. Søndag aften røg han den sidste stump op til roden.

Min farfar hældede nærmest til højkirken og yndede ikke afvigelser. Men ellers har jeg ikke kendt noget menneske, på hvem

Grundtvigs ord om et jævnt og muntert, virksomt liv på jord passede bedre. Da han havde gået baglæns på reberbanen i næsten halvtredsindstyve år uden at kny, tilbragte han sit livs lange aften hos mine forældre, rask og rørig til det absolut sidste. Han stod op med et smil og takkede fromt for dagen med en bøn. „Hvor er det dog fornøjeligt!" var hans timers omkvæd. Han glædede sig over morgenavisen, priste kaffen, så hen til frokosten, spekulerede veloplagt på, hvad vi skulle have til middag. Han vandrede vældige ture over det meste af Sjælland, hvad han for så vidt ikke behøvede, for han oplevede de forunderligste ting, bare han gik ned til villavejens hjørne. Han elskede at fortælle og endnu mere at holde taler. De sidste blev længere og længere med årene, og da han levede, til han var højt oppe i firserne, blev de meget lange til sidst. Men han kom altid ned på jorden, fik bundet slutningen af sin tale sammen med begyndelsen. Han elskede livet, og til hans sidste dag bølgede cigarrøgen som en taksigelsens offerdamp omkring ham. Han kunne nu ryge lige så meget, som han ville — og det ville han. Blot syntes han ikke om min fars cigarer. De kradsede ikke rigtigt, men nede på Englandsvej var der en biks, hvor han hentede sine knudrede kradsepinde. Han lagde — troede vi — et par gange op til at dø. Men efter at være hensovet på divanen, under familiens bekymrede mumlen, vågnede han regelmæssigt op, strøg skægget, pudsede sørøvernæsen i den blå næsedug og sagde: „Nu skal det blive rart at få lidt for tanden og en god, stærk cigar ..."

Undertiden griber jeg mig i at tro, at han stadig lever, og at jeg om et øjeblik skal høre hans: „Fornøjeligt, fornøjeligt, min dreng ..." Men jeg ved naturligvis godt, at han har gået sin sidste krebsegang, og at rebslagertovet er bristet mellem ham og det lykkelige land, som det kedelige Amager altså også kunne være.

Lidt til højre for det yderste fort i Sundbyerne, Linie 2's endestation, lå i min barndom en villaby. Den ligger der for den sags skyld endnu, men i vore dage er den groet sammen med bebyggelser, der er skudt op på alle sider af den og har opslugt den i et almindeligt bylegeme. Den gang, jeg taler om, var den en udbygd. Den var ikke særlig stor, der kunne vel bo et par hundrede sjæle i den. Og den var et ganske lukket enklave, omgivet af marker til de tre sider og kun åben mod prærievejen Amagerbrogade til den fjerde. Markerne sendte deres bløde bølgebrus ind over vores barndom, lærkerne sang landligt over den, og rigdommens muligheder viste den os første gang. Markerne blev gødet med affald fra den fjerne storbys skraldevogne. Det lugtede ikke godt, men da krigen strængedes og nøden længedes, blev der pludselig store priser på gammelt jern. Vi drenge skød ud over de forårsgødede marker og samlede jern op af skraldet. Vi solgte det i små kældre i Amagerbrogades yderste sidegader — lidet anende, at det var den tyske krigsmaskines sidste omdrejninger, vi var med til at holde i gang.

Villabyen mellem de duvende kornmarker og forårsskraldet kaldte man på egnen for „Klogerup". Det kom af, at der boede så mange lærere i den. Alene på min vej var der elleve, og der var kun toogtredive huse. Og lærerne bredte sig ned ad tværvejene. Jeg slog selv øjnene op som søn af en lærer og lærerinde i den danske folkeskole, og alle mine legekammerater og senere l'Hombre-partnere og gode venner og studenterfæller var på samme måde rundne af den danske folkeskolelærers miljø. I mange år hed jeg aldrig andet end „Frøkenens dreng", skønt min

mor dog var sømmeligt gift og på den absolut rigtige side af det uhellige nital, da hun fik mig. Men en lærerinde var den gang en frøken og kunne ikke hedde andet. Man drev ikke spot med det een gang fastlagte.

Jeg tror, at ligesom jeg i min familie mødte to tider, almuens og den gamle arbejders i mine bedsteforældres skikkelser, og det moderne samfunds emanciperede slægt hos mine forældre og deres venner, så oplevede jeg indenfor den næste ring, der former barnet, nemlig skolen, en tid, hvor to tråde skar hinanden. Den lange tilbage til skolens folkelige oprindelse, og det nye, korte, men tykke ankergarn til den situation, vi lever i i dag.

Et stort antal af lærerne ved kommunens skoler på Amager var den gang ikke sådan lærere med afgang fra seminarium og eksamensbrev. De var rekrutterede fra mange stænder: sløjdlæreren fra snedkerverdenen, tegnelæreren fra et kunstnerlivs spændende, men ikke altid bønhørte tilværelse, gymnastiklæreren fra militærets lavere befalingsmandskorps. I Klogerup mødte jeg mange af dem, før jeg selv, vandkæmmet og med nye træsko holdt mit fortrykte indtog i den skole, der skulle blive min. Og der var een ting, som var fælles kendemærke for denne ældre generation af lærere — de gik alle med høj hat. Den kunne være sort og skinnende eller grå og lodden, men høj var den. Under den fandt man også ufravigeligt det klædningsstykke, som jeg ikke tror eksisterer mere her i riget: diplomatfrakken, som med sin tilknappede opstøbning af legemet gav pondus.

Der var undtagelser. Den bredt bølgende kunstnerhat blev båret sammen med et festligt vikset overskæg i byen Klogerup af en sløjdlærer, der ganske rigtigt forstod sig på andet end sløjd. Han var vor amarkanske verdens største kender og elsker af Napoleon. Hans hjem var et monument over de franskes kejser. Han samlede kun på bøger om korsikaneren, på hans vægge hang alene stik af de store slag. Hvis man var så benådet, at man blev sluppet indenfor i dette privatmuseum, så hørte det til ritualet, at man skulle bede om at se blækhuset på empire-skrivebordet. Det gjorde man naturligvis, og det åbenbarede sig, at der ikke var blæk i det, men at sejrherren fra trekejser-slaget skuede ud fra dets bund. Og således kom der også til os små amarkanere et genskin af solen fra Austerlitz.

Men ikke blot historien, også kunsten strejfede os i en af den gamle lærerraces skikkelser. Måske i en lidt forvansket opfattelse, for vi fik at vide, at han var umådelig rig. Formuer havde han samlet sig — sagde man — ved at handle med bøger og malerier. Hans skrummel af et hus var fyldt af de mærkeligste snurrepiberier i alle etager, på loft og i kælder. Det var det store eventyr at slippe ind. Han var også selv en snurrig herre, der yndede at udtrykke sig i aforismer og orakelsprog, isprængt vers af andres eller egen avl. Han havde forladt den obligatoriske høje hat og satte sin kasket som han ville. Han forærede mig det eksemplar af „Rigsdalersedlens hændelser", som jeg stadig ejer, og gav derfor måske et stød til min underbevidsthed, som bevirkede, at jeg mange år senere skrev disputats om det attende århundredes gamle danske romaner. Men da han forstod sig på penge, gav han

ikke gerne en pære væk uden at få et æble i stedet — eller i dette tilfælde omvendt. Han gødede sin have med de hestepærer, der faldt på vor vej, og satte os drenge til at skovle sammen, hvad vi kunne. Selv forrettede han den endelige ceremoni, når de blev gravet ned i hans bede, under fremsigelse af et vers, gentaget gennem årene som et fast omkvæd. Det lød således, og jeg tror, det var et af hans egne:

Denne lorten
skal ned i jorden . . .

Da jeg senere nåede til Schillers æstetik, forstod jeg straks, hvad han mente med den berømte sætning: „Heiter ist die Kunst".

I skolen, som vi rykkede ind i, brødes gammelt og nyt. Hver morgen åbnedes dørene i Klogerups huse og børn og lærere summede ud til kuberne. Nogle skulle langt af sted til de gamle skoler nærmere ved byen, andre kort til de nye, der blev bygget for øjnene af os. Allerede den gang udtalte besindige folk deres mistillid til skolebyggeriet. Det var alt for flot, sagde de, og det var da også med ærefrygt, vi børn lod os opsuge af de store, røde komplekser, hvor så mange tilskikkelser ventede os.

Hvis man tror, det var let at være frøkenens dreng, så er det, fordi man ikke har prøvet det. Mangen bitter tåre har jeg strøget af kinden, fordi jeg på forhånd var mistænkt for at høre til i fjendens lejr. Der er ingen i verden så nådeløse som søde, små drenge. Fik man en god karakter, blev den straks sat under mistanke for at være resultat af hemmelige aftaler mellem vores lærer og frøkenen, min mor. Som følge deraf stræbte jeg ihærdigt efter at blive et sort får. Og jeg kan da også smigre mig med at være den sidste dreng, der fik spanskrør i den bare ende for hele klassens åsyn. Også på den måde falder min barndom mellem to tidsaldre, at over mine blottede baller sang tugtens ris sin svanesang på *den* skole.

De nye tider var jo i flyvende anmarch. Unge lærere dukkede op i knæbukser og viklers og fik indført skoleballer og skolekomedie og andre styggelser. Og de var ikke bare unge, de var dygtige. Vi har jo lige begravet mellemskolen, vist nok uden hædersbevisninger, men den gang blev den holdt over dåben i de store udklækningsanstalter ude hos os. Og der blev gået frisk til opgaven. Jeg var selv med, da den første første-mellem blev star-

tet på min skole. Det var en ære og en udfordring til lærerne. De gik til den med hellig opløftelse. Vi blev gennemterpede og indeksercerede, og hvor der var et gram af vilje og dygtighed på skolen, blev det sat ind på det fænomenale: at føre frem til den første mellemskole-eksamen.

Det var slet ikke nemt for de lidt ældre. Jeg kendte mange af dem fra Klogerup og mit hjem. Det var glade folk, som holdt af fest og dyrkede det spil, som jeg siden har syntes er det eneste ædle: *l'Hombre*. Men jeg oplevede, at det tyndede ud i festerne, og at den ugentlige l'Hombre blev til en månedlig — fordi lærerne sad hjemme og bogede. De gik på kursus på Lærerhøjskolen for at uddanne sig til det nye job som mellemskolelærere. Ofte stod der en ædel væddekamp om at følge med i timerne mellem os næsvise mellemskoledrenge og vores alvorligt studerende lærere. Men der var fart over feltet og humør i begge parter, selv om festblussene blev afløst af læselamperne i byen Klogerup.

Klogerup er forandret, og Amager er ikke mere, hvad det var for bare små fyrretyve år siden. Sundbyerne er blevet en livligt arbejdende og selvfølgelig del af storbyen. Det går sikkert meget mere københavnsk og morsomt til nu.

Men for mig er der stadig Vauxhall og Tivoli over de gamle, flade strande.

Professor dr. phil. Hakon Stangerups
»En Amager-dreng«
er udsendt af »Amager Bladet«
ved årsskiftet 1962-63
som en hilsen til bladets
venner og forbindelser

Tryk:
A/S Næstved Tidendes Bogtrykkeri

Skrift:
Garamond, 12 punkt

Oplag:
1.500 eksemplarer, som ikke kommer
i handelen

Nr. 917